

Rapport från inspektion den 9 april 2024 av Överförmyndarnämnden i Uppsala

Sammanfattning

Länsstyrelsen i Stockholms län (Länsstyrelsen) har ingen kritik att rikta mot Överförmyndarnämnden i Uppsala (nämnden).

Inledning

Länsstyrelsen besökte nämndens kansli den 9 april 2024. Vid inspektionen granskade vi nämndens register över ställföreträdarskap samt 48 enskilda akter. I bilagan till rapporten finns information om vilka akter som vi granskade.

Nämnden yttrade sig över ett utkast av rapporten den 21 augusti 2024. Länsstyrelsen har gått igenom rapporten med nämnden vid ett digitalt sammanträde den 27 augusti 2024. På sammanträdet deltog Ingrid Burman och Lotta Carlberg från nämnden samt Susanna Sandström, Kristina Lindgren, Gisela Miller och Suparna Das från nämndens kansli. Från Länsstyrelsen deltog Lisa Wellenius, Maria Askerlund och Anna-Karin Alm.

I rapporten tar vi upp de ärenden som vi haft något att anmärka på.

Uppföljning av föregående rapport

I rapporten från föregående inspektion (dnr 12794-2023) riktade Länsstyrelsen kritik mot nämnden på följande punkter:

- Bristande uppföljning i ett förmynderskap (akt 21107).
- Känsliga handlingar gällande huvudman i fel akt (akt 21961).
- Inte skickat ut redovisningshandlingar efter att godmanskapet upphört i ett ärende (akt 22039 och 22461)

- Bristande uppföljning av godmanskap enligt 11 kap. 2 § FB. (akt 21220 och 18704).

Vid denna inspektion har vi följt upp handläggningen av akt 18704 och 21107. Länsstyrelsen finner efter denna granskning ingen anledning att kommentera nämndens handläggning av ärendena.

Aktgranskning med kritik

Ingen notering.

Aktgranskning utan kritik

Redovisning av arv i förmynderskap

Sammanfattning av granskningen

Akt 21961 förmynderskap och ett godmanskap enligt 11 kap. 2 § föräldrabalken (FB)

Barnets pappa avled i september 2020. En bouppteckning inkom till nämnden den 16 januari 2022. Den visade att barnet och hans två syskon var delägare i dödsboet. Barnets föräldrar var sambos. Nämnden förordande i november 2020 en god man enligt 11 kap. 2 § FB för att företräda barnet i dödsboet efter deras pappa. Mamman är förmyndare.

Nämnden samtyckte till fördelningen i arvsfallet den 11 oktober 2022. Barnet hade ärvt pengar, aktier i ett fåmansbolag och andel i en fastighet. Nämnden hade begäret in redovisning av arvet men haft problem att få in samtliga handlingar från den gode mannen. I augusti 2023 inkom handlingar från lantmäteriet som visade att barnet var införd som ägare till 1/6 av fastigheten.

Det har varit en bouppteckningsman förordnad i ärendet som begärde sig entledigad våren 2023.

Det har inte inkommit någon årsräkning från förmyndaren.

Akt 21667 förmynderskap och ett godmanskap enligt 11 kap. 2 § FB

Nämnden har förordnat en god man enligt 11 kap. 2 § FB för att företräda barnet i dödsboet efter farfar. Både barnet och pappan är delägare i dödsboet och barnet behöver en oberoende företrädare.

Nämnden samtyckte till fördelningen i arvsfallet den 28 augusti 2023. Samma dag skickade nämnden ett brev till gode mannen med information om att gode mannen skulle inkomma med underlag som visade att arvet hade satts in på ett spärrat konto i barnets namn. Nämnden har påmint gode mannen om detta vid två tillfällen i oktober 2023.

Då gode mannen inte svarade på nämndens brev vände sig nämnden i stället till juristbyrån som hade upprättat arvsfallet. All kommunikation gällande insättningsbevis skedde från och med den 20 oktober 2023 men en person på juristbyrån, inte med den gode mannen.

Vid tiden för Länsstyrelsens inspektion hade ännu inget insättningsbevis inkommit men nämnden har löpande kontakt med juristbyrån.

Länsstyrelsens bedömning

Överförmyndaren kan utse en oberoende god man som företräder barnet i ett dödsbo, om förmyndaren är jävlig (se 11 kap. 2 § FB).

Överförmyndaren har tillsyn över gode mannen (se 12 kap. 9 § FB). En god man som gör sig skyldig till försummelse vid utövandet av uppdraget eller som av någon orsak inte längre är lämplig att inneha uppdraget, ska entledigas (se 11 kap. 20 § FB).

Har ett barn del i ett dödsbo ska förmyndaren eller en god man vårda barnets rätt i boet enligt bestämmelserna i 15 kap. FB. Dessa ska se till att skifte med anledning av dödsfall förrättas så snart som möjligt, om det inte ingås avtal om sammanlevnad i oskiftat dödsbo. En förmyndare eller god man som tar del i en bodelning eller ett skifte för ett barns räkning ska inhämta överförmyndarens samtycke till egendomens fördelning. (Se 15 kap. 2 och 5 §§ FB)

Pengar som ett barn fått genom arv eller testamente och som överstiger ett prisbasbelopp ska sättas in hos bank eller kreditmarknadsföretag med uppgiften om att medlen inte får tas ut utan överförmyndarens tillstånd (se 16 kap. 11 § FB). Länsstyrelsen anser att överförmyndare inom ramen för sin tillsyn bör kontrollera att arv betalas ut till ett överförmyndarspärrat konto i barnens namn. Länsstyrelsen anser även att överförmyndare bör kontrollera att barn skrivs in som ägare till fastigheter och bostadsrätter som de ärvt i fastighetsregistret respektive hos bostadsrättsföreningen.

Föräldrar ska inkomma med förteckning över barnets egendom till överförmyndaren inom en månad från att värdet på egendomen överstigit åtta gånger gällande prisbasbelopp (se 13 kap. 3 § FB). Föräldrar ska också före den 1 mars varje år i en årsräkning till överförmyndaren redogöra för förvaltningen under föregående år av egendom som avses i 2 §, t.ex. tillgångar som överstiger åtta gånger gällande prisbasbelopp, samt sådan egendom som omfattas av bestämmelserna om samtycke enligt 10 §, avseende bl.a. fast egendom (se 13 kap. 14 § FB). I överförmyndarens tillsyn ingår att bevaka att redovisning inkommer och att vidta åtgärder då det brister, genom att t.ex. förelägga med vite.

I akt 2196 avled pappan i september 2020 och nämnden samtyckte till fördelningen i arvskiftet i oktober 2022, men det hade vid Länsstyrelsens inspektion våren 2024 ännu inte inkommit bevis om att hela arvet överförts till barnet. Länsstyrelsen vill betona vikten av att nämnden får in redovisning som visar att arvet överförs till barnet. Det har nu gått ganska lång tid sedan pappan avled och nämnden samtyckte till fördelningen i arvet. Nämnden ska också bevaka att det inkommer årsräkningar från förmyndaren i ärendet.

I akt 21667 samtyckte nämnden till fördelningen i arvskiftet i augusti 2023. Nämnden hade inte fått svar från gode mannen då nämnden begärt in redovisning av att arvet betalats ut till barnet. I stället har nämnden valt att vända sig till juristbyrån som anlits av dödsboet. Vid Länsstyrelsens inspektion våren 2024 hade det inte inkommit någon redovisning av att arvet överförts till barnet. Det är naturligtvis inte fel av en överförmyndare att inhämta utredning om ett ärende från andra än ställföreträdaren. Men Länsstyrelsen vill ändå med anledning av detta påtala att om en god man inte svarar nämnden kan det finnas anledning att överväga om gode mannen är lämplig att företräda barnet.

Motivering av uttagsbeslut

Sammanfattning av granskningen

I akt 8491, angående ett förmynderskap, noterade Länsstyrelsen följande.

Barnet är född 2012. Av årsräkningen för år 2022 framgår att barnets totala tillgångar uppgick till 370 000 kr.

Förmyndaren hade den 25 augusti 2022 ansökt om att få ta ut 40 000 kr från barnets spärrade konto för inköp av en resa för barnet och familjen. Nämnden hade ifrågasatt varför barnet ska betala för hela familjen. Förmyndaren skrev att det är barnets önskan att hela familjen ska åka och de har inte råd att själva bekosta resan.

Den 30 augusti 2022 har nämnden beviljat ett uttag om 40 000 kr för resan. Av nämndens beslut framgår att "uttag medges enligt 13 kap. 8 § FB" och att ändamålet är "semesterresa för hela familjen".

Förmyndaren har inkommit med kvitto som visat att barnet bekostat en resa.

Länsstyrelsens bedömning

Den enskildes medel ska i skälig omfattning användas för hans eller hennes uppehälle, utbildning och nytta i övrigt. De medel som inte används för sådana ändamål ska placeras så att tillräcklig trygghet finns för deras bestånd och så att de ger skälig avkastning. (12 kap. 4 § FB).

När det gäller underåriga måste den underåriges ålder, föräldrarnas villkor och andra individuella förhållanden beaktas vid bedömningen. Det är inte uteslutet, att medel används till inköp av något som kommer även föräldrarna och familjen i övrigt till godo. Här kan undantagsvis inköp av t.ex. en bil eller ett fritidshus komma i fråga. Det måste dock beaktas att det är den underåriges intresse som ska vara huvudsaken och de övrigas nytta en bieffekt (NJA II 1995 s. 32 f.).

Ett beslut som kan antas påverka någons situation på ett inte obetydligt sätt, förutom i vissa undantagssituationer, ska innehålla en klagande motivering, om det inte är uppenbart obehövligt. En sådan motivering ska innehålla uppgifter om vilka föreskrifter som har tillämpats och vilka omständigheter som har varit avgörande för myndighetens ställningstagande (32 § förvaltningslagen [2017:900] [FL]). I förarbetet till bestämmelsen framgår att motiveringsskyldigheten i praktiken gäller för alla beslut som är överklagbara och att undantagsregeln ska tolkas snävt. För att det kunna göras undantag krävs att det för myndigheten, vid en objektiv bedömning, ska i princip framstå som självklart att någon motivering inte är behövlig (prop. 2016/17:180 s. 186 ff.).

Länsstyrelsen anser att även överförmyndarens beslut om samtycke till uttag ska innehålla en motivering och tillämpliga lagrum. Hur

omfattande en motivering behöver vara får bedömas utifrån vilken typ av beslut som det rör sig om. I enklare beslut bör motiveringen enligt Länsstyrelsens mening kunna vara relativt kortfattad.

Länsstyrelsen anser att nämndens motivering i detta beslut var alltför kortfattat. Det framgår inte vilka omständigheter som har varit avgörande för nämndens ställningstagande.

Länsstyrelsen uppmanar nämnden att se över sina rutiner i detta avseende.

Rutiner för korrigeringar av årsräkningar

Sammanfattning av granskningen

I akt 24019, angående ett förvaltarskap, noterade Länsstyrelsen att nämnden hade granskat en årsräkning utan anmärkning, men med korrigeringar (dnr 47). Länsstyrelsen kunde inte se vilka korrigeringar som gjorts av nämnden.

På inspektionsdagen hade Länsstyrelsen ett samtal med nämnden. Nämnden redogjorde för hur de korrigerar årsräkningar som inlämnas digitalt.

Kommentar från nämnden

Nämnden använder ett verksamhetssystem där leverantören gjort upplägget och denna e-tjänst används av många kommuner i landet. När en årsräkning granskas i e-tjänsten och nämnden gör korrigeringar av de belopp som ställföreträdaren angivit så hamnar ställföreträdarens angivna belopp i en kolumn som benämns ”stf original”. De korrigerade beloppen hamnar i en annan kolumn. Att det finns en kolumn som tydligt anger vad ställföreträdaren lämnat in för belopp i sin årsräkning har av nämnden ansetts vara tillräckligt för att förstå hur årsräkningen sett ut i original när den lämnades in.

Länsstyrelsens bedömning

Då nämnden vid sin granskning gör korrigeringar på en digital årsräkning är det enligt Länsstyrelsens mening otydligt, för en utomstående, vad som har ändrats av nämnden och vilka uppgifter som har lämnats av ställföreträdaren.

Länsstyrelsen vill med anledning av detta framföra följande. En årsräkning ska avges på heder och samvete (13 kap. 14 § och 14 kap.

15 § FB). En uppgift som inte stämmer i årsräkningen kan bedömas som osant intygande och därför medföra straffansvar (15 kap. 11 § brottsbalken).

Om överförmyndaren gör mindre korrigeringar utan medverkan av ställföreträdaren, måste det tydligt framgå vad som fyllts i av överförmyndaren. Det måste alltid stå helt klart vilket belopp ställföreträdaren tar ansvar för. Annars finns det risk att ställföreträdarens straff- och skadeståndsansvar urholkas.

Länsstyrelsen uppmanar nämnden att se över sina rutiner i dessa avseenden.

Rutiner för notering om granskning på årsräkning

Sammanfattning av granskningen

Vid granskningen av akt 18188 angående ett förmynderskap noterade Länsstyrelsen följande.

Årsräkningen för år 2023 granskades utan anmärkning av nämnden den 30 januari 2024. Årsräkningen hade inkommit digitalt. I nämndens ärendehanteringssystem framgick att årsräkningen var granskad, men det fanns inte någon årsräkningshandling med notering om nämndens granskning i akten.

På inspektionsdagen hade Länsstyrelsen ett samtal med nämnden. Nämnden framförde att handlingen inte var inlagd som PDF i systemet än. Först när redogörelsen är granskad så tillförs akten årsräkningen med överförmyndarens notering om granskning.

Länsstyrelsens bedömning

Överförmyndaren ska göra anteckning om verkställd granskning på förteckningar, årsräkningar, sluträkningar (se 16 kap 4 § FB). Den granskade årsräkningen ska förvaras i överförmyndarens akt rörande ställföreträdarskapet (se 17 § FFO).

Länsstyrelsen vill betona att nämnden bör ha rutiner som innebär att det inte dröjer alltför lång tid innan handlingen tillförs akten.

Dokumentation av överförmyndarspärrear

Sammanfattning av granskningen

Länsstyrelsen har vid tillsynen år 2023 och 2024 ett särskilt fokus på överförmyndarens kontroll av s.k. överförmyndarspärrear vid granskningen av redovisningshandlingar.

Vid granskningen av akt 20019, angående ett godmanskap enligt 11 kap. 4 § FB, noterade Länsstyrelsen följande.

Årsräkningen för år 2022 granskades utan anmärkning men med korrigeringar i maj 2023. Det framgick inte av årsräkningen om det fanns spärrear på en "kapitalsparfond". Det framgick inte heller av verifikat.

Kommentar från nämnden

I ärendet rör det sig som om en kapitalförsäkring som är benämnd som "kapitalspar". Kapitalförsäkringar går inte att spärrear på samma sätt som vanliga konton, utan det är endast den försäkrade, i det här fallet huvudmannen själv, som kan göra uttag från försäkringen. Nämnden har i dessa fall godtagit försäkringsbrevet som tillräckligt bevis för att kapitalförsäkringen är skyddad för uttag från någon annan är huvudmannen själv.

Efter länsstyrelsens inspektionen 2023 har nämnden beslutat att göra en kontroll av överförmyndarspärrear i samtliga årsräkningar som granskas 2024. Det innebär att nämnden begär in spärrearbevis i alla akter och för samtliga konton som ska vara spärrede om nämnden inte har något spärrearbevis som är mindre än tre år gammalt.

Länsstyrelsens bedömning

För förordnande ställföreträdare är utgångspunkten att konton som tillhör huvudmannen är spärrede för ställföreträdaren, så kallad överförmyndarspärrear. Det innebär att det krävs att överförmyndaren ger sitt samtycke till att ställföreträdaren gör ett uttag. På ett ospärreat konto ska enbart finnas de pengar som behövs för huvudmannens uppehälle eller vården av hans egendom, exempelvis för att betala löpande räkningar. Övriga tillgångar ska vara spärrede för ställföreträdaren, se 14 kap. 8 § FB. Då föräldrar är förmyndare gäller istället 13 kap. FB vid förvaltningen och överförmyndarspärrear regleras i 13 kap. 8 § FB.

I Länsstyrelsernas nationella riktlinjer framför vi rekommendationer om när överförmyndaren bör kontrollera överförmyndarspärar genom underlag från banken, t. ex vid granskning av förteckning och vid öppnande av nya konton. Se Länsstyrelsernas Nationella riktlinjer för överförmyndare – förordnade ställföreträdare redovisning s. 23 och Nationella riktlinjer för överförmyndare – legala förmyndares redovisning s.20.

Utöver detta rekommenderar Länsstyrelsen även att överförmyndaren genom en notering på förteckningen, årsräkningen, eller sluträkningen, alltid dokumenterar vilka konton som har överförmyndarspär. Det bör även framgå i akten hur och när detta har granskats av överförmyndaren.

Inget utskick av redovisningshandlingar efter byte

Sammanfattning av granskningen

I akt 19491 angående ett godmanskap enligt 11 kap. 4 § FB noterades följande. Den 27 augusti 2021 beslutade nämnden om byte av god man. Sluträkningen granskades utan anmärkning med korrigerings den 20 september 2021. Det framgick inte av akten att nämnden har skickat ut redovisningshandlingar i akten till den nya gode mannen i enlighet med 16 kap. 8 § FB.

Länsstyrelsens bedömning

Överförmyndaren ska sedan denne har granskat förmyndarens, gode mannens eller förvaltarens sluträkning, lämna över sluträkningen samt de förteckningar, årsräkningar och handlingar enligt 15 kap. 3 och 8 §§ som förvaras hos överförmyndaren till den som är behörig att ta emot redovisning för förvaltningen. Det kan röra sig om en ny ställföreträdare efter ett byte eller ett barn som blivit myndigt. Om handlingar har lämnats till en ny ställföreträdare, ska denne inom två månader därefter återlämna handlingarna. Överförmyndaren ska skriftligen upplysa ställföreträdaren om detta när handlingarna lämnas ut. (Se 16 kap. 8 § FB).

Bestämmelsen innebär att samtliga förteckningar, årsräkningar m.m. som förvaras hos överförmyndaren ska lämnas över, oavsett antal och ålder (se NJA II 1924, s. 468).

Det är viktigt att överlämningen dokumenteras då en eventuell talan om ersättning för skada ska väckas inom tre år från det att

handlingar som anges i 16 kap. 8 § FB har lämnats över till den som är behörig att ta emot redovisning för förvaltningen (se 12 kap. 15 § FB).

Länsstyrelsen uppmanar nämnden att se över vilka åtgärder som behöver vidtas i ärendet.

Bristfällig årsräkning i förmynderskap

Sammanfattning av granskningen

I akt 7135 angående ett förmynderskap (särskilt förordnad) noterade Länsstyrelsen följande.

I september 2018 har nämnden har samtyckt till att barnet lånar ut 235 000 kr. Årsräkningen för år 2022 har granskats utan anmärkning, men med korrigeringar, i juli 2023. Förmyndarna har redovisat tillgången ”skuldebrev” med hänvisning till en bilaga 3, utan att ange värdet. Förmyndarna har inte redovisat ränta som en inkomst på årsräkningsblanketten. Bilaga 3 är ett utdrag från barnets konto som visar att det gjorts insättningar på ca 3 000 kr varje månad samt en handskreven handling som redovisar vilka amorteringar och räntor som betalats under år 2022.

Nämnden har gjort en notering på årsräkningen om att värdet på skuldebrevet var 132 800 den 1 januari 2022.

Länsstyrelsens bedömning

Förordnade förmyndare ska före den 1 mars varje år i en årsräkning till överförmyndaren redogöra för förvaltningen under föregående år av egendom som har stått under ställföreträdarens förvaltning. Årsräkningen ska avges på heder och samvete. I årsräkningen ska anges den enskildes tillgångar och skulder vid början och slutet av den tid som räkningen avser. Vidare ska en sammanställning göras av inkomster och utgifter under nämnda tid. (Se 14 kap. 15 § FB) Enligt uttalanden i förarbetet är det inte tillräckligt att endast ange värdet på egendomen utan även egendomstyp och antal bör redovisas (se prop. 1993/94:251 s. 245).

Justitieombudsmannen har i beslut den 8 december 2009 (dnr 5955-2009) uttalat bl.a. följande angående en överförmyndares granskning av årsräkningar.

"[...] Om för stora ändringar görs utan medverkan av ställföreträdaren är det risk att straff- och skadeståndsansvaret urholkas. Det är i dessa fall bättre att ställföreträdaren ombeds att ge in en skriftlig komplettering."

Mot bakgrund av att det är nämnden som skrivit in värdet av skuldebrevet samt att räntor inte redovisats i årsräkningen vill Länsstyrelsen framhålla följande.

Om överförmyndaren vid granskning av en årsräkning finner att den är allt för bristfälligt ifylld bör överförmyndaren i första hand begära att ställföreträdaren ger in en komplett årsräkning. Det är ställföreträdaren, inte överförmyndaren, som ska upprätta årsräkningen. Om överförmyndaren ändå väljer att göra korrigeringar av poster kan ställföreträdaren ges tillfälle att intyga uppgifterna på heder och samvete innan granskningen slutförs.

Mindre korrigeringar kan enligt Länsstyrelsens mening göras av överförmyndaren, men det bör alltid vara tydligt vilka uppgifter som lämnats av ställföreträdaren.

Framtidsfullmakt - registrering

Sammanfattning av granskningen

I akt 24507, angående ett avslutat ärende om en framtidsfullmakt, noterades följande. I december 2022 inkom ett mejl och en framtidsfullmakt till nämnden. Fullmaktshavaren ber nämnden registrera fullmakten, eftersom det finns ett sådant villkor inskrivet i fullmakten och hen tror att det behövs. Nämnden har inom några dagar svarat att de har "registrerat mejlet med bifogade handlingar". I februari 2023 avslutas akten med händelsetexten "avliden".

Länsstyrelsens bedömning

Det har inte införts något krav på registrering av framtidsfullmakter i lagen om framtidsfullmakter (2017:310). Varken hos överförmyndaren eller hos tingsrätten. Däremot kan en tingsrätt besluta att en framtidsfullmakt har trätt i kraft (se prop. 2016/17:30 s 39 och 9 och 11 §§ lagen om framtidsfullmakter).

Mot bakgrund av att fullmaktshavaren föreföll tro att det fanns ett krav och system för registrering av framtidsfullmakter, hade det enligt Länsstyrelsens mening varit lämpligt att upplysa

fullmaktshavaren om detta (se 6 § FL om myndigheters allmänna serviceskyldighet).

Övrigt

Granskning av årsräkningar

För Länsstyrelsens inspektion lämnade nämnden följande uppgifter om handläggningstider gällande granskning av årsräkningar för år 2022. Den 31 december 2023 var 99,7 % av årsräkningarna granskade.

Rapporten har upprättats av Lisa Wellenius och Maria Askerlund.

Bilaga:

Granskade akter

Kopia till:

Överförmyndarnämnden i Uppsala

Kommunfullmäktige i Uppsala, Tierp, Östhammar, Knivsta,

Älvkarleby, Heby, Enköping och Håbo

Kommunstyrelsen i Uppsala, Tierp, Östhammar, Knivsta, Älvkarleby,

Heby, Enköping och Håbo

Kommunrevisorerna i Uppsala, Tierp, Östhammar, Knivsta,

Älvkarleby, Heby, Enköping och Håbo

Justitieombudsmannen

Granskade akter

Godmanskap enligt 11 kap. 4 § FB

Akt 19491, 20019, 19588, 15019, 6534, 14230, 22695, 23945, 20316,
22380, 19808, 22044, 25437, 23744, 7395, 3429, 20430, 22394, 15794,
6701

Förvaltarskap

Akt 18724, 24019, 21275, 5618, 22236, 5207, 1771

Förmynderskap

Akt 20513, 24749, 19138, 24190, 176, 22320, 7135, 17243, 8491, 21667,
21961, 18188, 24289, 18704, 21107

Akter rörande ställföreträdarskap under uppbyggnad

Akt 24482, 25503, 25864, 24382

Akter rörande framtidsfullmakter

Akt 24507, 25683

Akter granskade med anledning av klagomål

Akt 25437, 22236